

Lab32

Motivering herbouw details gemaal Gewande | Ontwerp | 3 mei 2019 **Lab32 architecten**

Foto's situatie 2019

Toelichting

Naar aanleiding van de bestemmingsplanwijziging ten behoeve van herbouw gemaal Gewande en nieuwbouw woning fam vd. Veerdonk-Verstappen, is het verzoek gekomen een motivering/onderbouwing te geven van de herbouw gemaal Gewande. In deze motivering/onderbouwing dient gekeken te worden naar de cultuurhistorische waarde van het gemaal.

Door middel van foto's uit de periode van 1975-2000 en bouwtekeningen van het gemaal uit 1992 kunnen we aangeven hoe we de bestaande details zullen herbouwen. Voor de herbouw van het gemaal gaan we uit van de bestaande situatie in het jaar 1980, een aparte motivering hiervoor is uitgewerkt door dhr. Drs. Henk Buijks (zie verslag rechts van deze pagina)

In deze onderbouwing geven we aan de hand van bestaande foto's, gevelaanzichten en detailtekeningen de herbouw aan van het gemaal in zijn oorspronkelijke staat rond het jaar 1980. De bestaande foto's en daarbij de nieuwe details geven duidelijk aan dat er bij de herbouw van het gemaal zoveel als mogelijk aandacht wordt besteedt aan de oorspronkelijke details en kenmerken van het gemaal. Wij zien de herbouw van het gemaal dan ook als cultuurhistorische verantwoordt.

Tevens is er ook onderzoek gedaan naar het renoveren van het gemaal in de huidige staat. Echter doordat het gebouw (een of meerder malen) door brand is verwoest, en er tientallen jaren geen schadeherstel of groot onderhoud is gepleegd, en doordat regen, wind en vorst jarenlang vrij spel hebben gehad en het jarenlang blootgestaan heeft aan vandalisme is het gebouw in vervallen staat. In de resterende bebouwing is geen enkele kwaliteit te ontdekken waar vanuit een gedegen en verantwoorde restauratie gestart kan worden.

Dit concluderend en de onderbouwing van de herbouw met bestaande foto's en nieuwe details zien wij voldoende borging van de cultuurhistorische waarde oorspronkelijk gemaal.

Lab32 architecten

Geulle, 3 mei 2019

CULTUURHISTORISCHE RAPPORTAGE INZAKE VOORMALIG STOOMGEMAAL VAN DE POLDER HET LAAG HEMAAL NABIJ GEWANDE

Deze rapportage kwam tot stand op verzoek van de heer André van de Veerdonk.

Al sinds de oprichting van Het Laag Hemaal in de 14e eeuw kon deze polder haar overtollige water kwijt op de rivier de Maas via de Roode Wetering en de spuisluis in Gewande. Echter wanneer het water in de Maas hoger stond dan in de Roode Wetering, moest de spuisluis dicht. Daardoor kon de polder soms maandenlang onder water staan, zeker wanneer de Beerse Maas liep. De situatie werd beter dankzij de bouw van twee windwatermolens in de 18e eeuw: een op de locatie van het latere stoomgemaal en een bij Het Wild. Maar op de duur voldeden ook de molens niet meer, zij het als gevolg van jarenlange bezuinigingen op het onderhoud. De laatst overgebleven molen werd in 1836 gesloopt. Tien jaar later lag er een eerste voorstel voor de bouw van een stoomgemaal ter tafel, maar pas in 1863 kwam het tot realisatie, zoals gezegd op de locatie van de molen aan de Roode Wetering.

Het stoomgemaal bestond uit een bedrijfsgebouw en een ervan losstaande machinistenwoning. In het bedrijfsgebouw bevonden zich de stoommachine en het waterrad. Maar tijdens een reeks hoogwaterperioden rond 1880 schoot het gemaal tekort. Vandaar dat in 1883 de stoomketel vervangen en een tweede waterrad erbij geplaatst werd. In 1922 tenslotte maakte de stoommachine plaats voor een dieselmotor.

Vanaf begin jaren '30 moderniseerde het pas opgerichte Waterschap De Maaskant de bemaling in Gewande. Gemaal Caners (nu Museumgemaal) nam in 1933 de taak van het voormalige stoomgemaal over. De gebouwen bleven staan en werden in de naoorlogse periode zelfs enige tijd bewoond. Het interieur onderging een grondige wijziging. Aan de buitenkant veranderde niet veel, alleen de uitbouw aan de kant van de Roode Wetering, waarin de waterraderen waren ondergebracht, verdween. Ook werd de machinistenwoning verbonden met het voormalige bedrijfsgebouw. Op enkele foto's in de website van Cubra (<http://www.cubra.nl/specialebijdragen/verganeglorie/gewandestoomgemaal.htm>) zijn op de muur onder het grote raam nog de sporen van het waterrad zichtbaar. Jammer genoeg verviel na 2000 het geheel tot een ruïne.

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is naar mijn mening vooral het voormalige bedrijfsgebouw interessant, samen met de situering pal langs de Roode Wetering. Dankzij de foto's uit de periode ca 1975-2000 en de door de heer Van de Veerdonk ter beschikking gestelde bouwtekeningen van 1992 moet het in zijn uiterlijke verschijningsvorm opnieuw op te bouwen zijn. Na grondig onderzoek in diverse archieven en collecties heb ook ik helaas geen bouwtekeningen, foto's of andere afbeeldingen gevonden van het gemaal uit de tijd dat het nog functioneerde als stoom- en als dieselgemaal, wel een kadastrale plattegrond van circa 1883 (*zie bijlage*). Dus moet mijns inziens een cultuurhistorisch verantwoorde reconstructie gebaseerd worden op de verschijningsvorm van omstreeks 1980. Een belangrijk detail is zeker de huidige buitenmuur onder het boograam met de sporen van het waterrad.

Heesch, februari 2019

Drs. Henk Buijks, regiohistoricus NO-Brabant en oud-archivaris Waterschap De Maaskant

Foto's situatie 2007

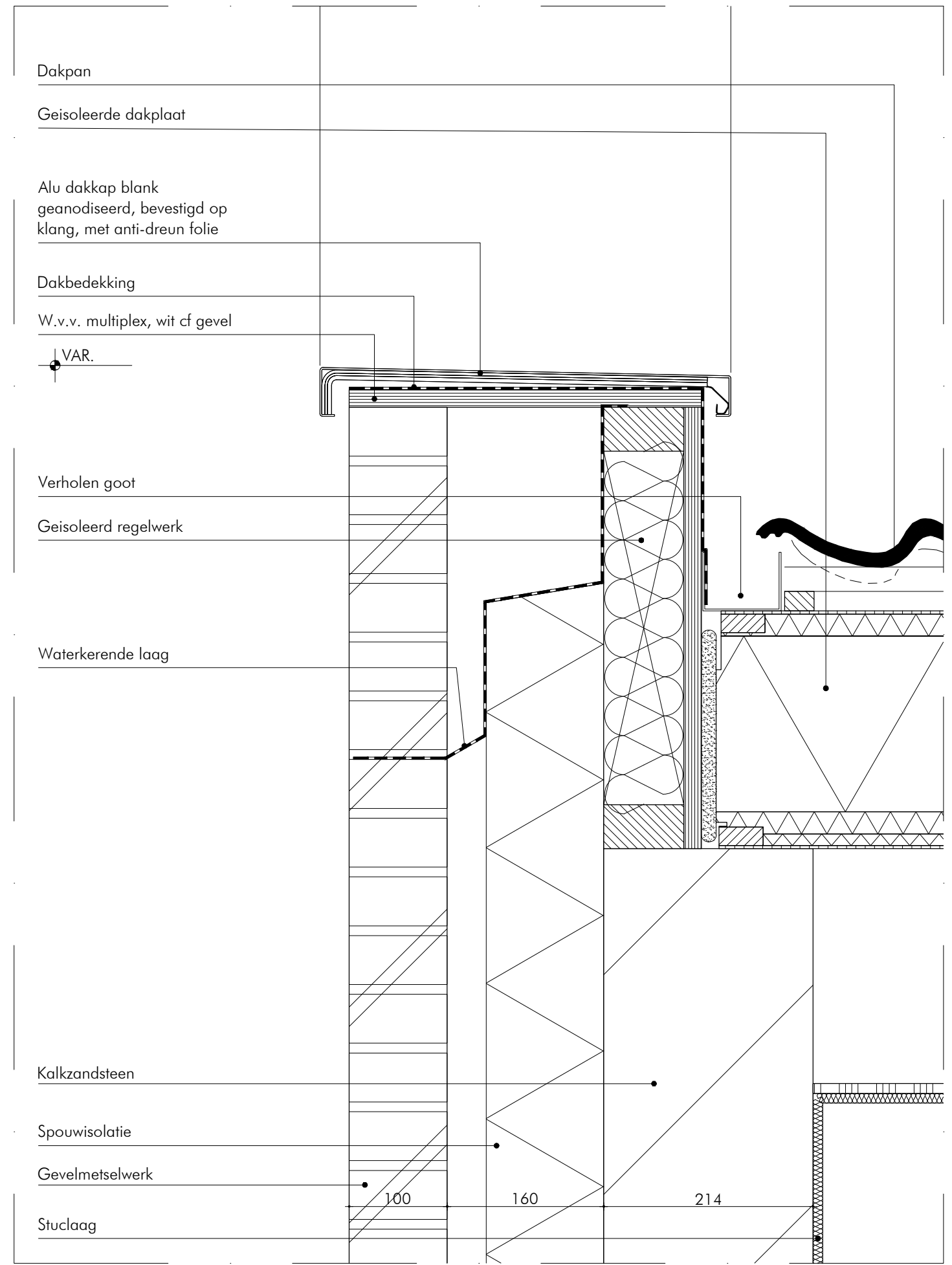

Foto's situatie 1980

Gewelankers zwart terugplaatsen

Oostgevel details

Dakrand detail

Nieuw

Oostgevel

Kopgevel afgedekt met afdekkap

Gevelankers zwart terugplaatsen conform bestaand

Ornament rondom "zolderraam" terugplaatsen

Zinken bakgoot met zinken hwas

**Metselwerk als bestaand in kruisverband en wit gekeimd
Halfsteens rollaag recht**

Anderhalfsteens rollaag

Aluminium kozijnen zwart

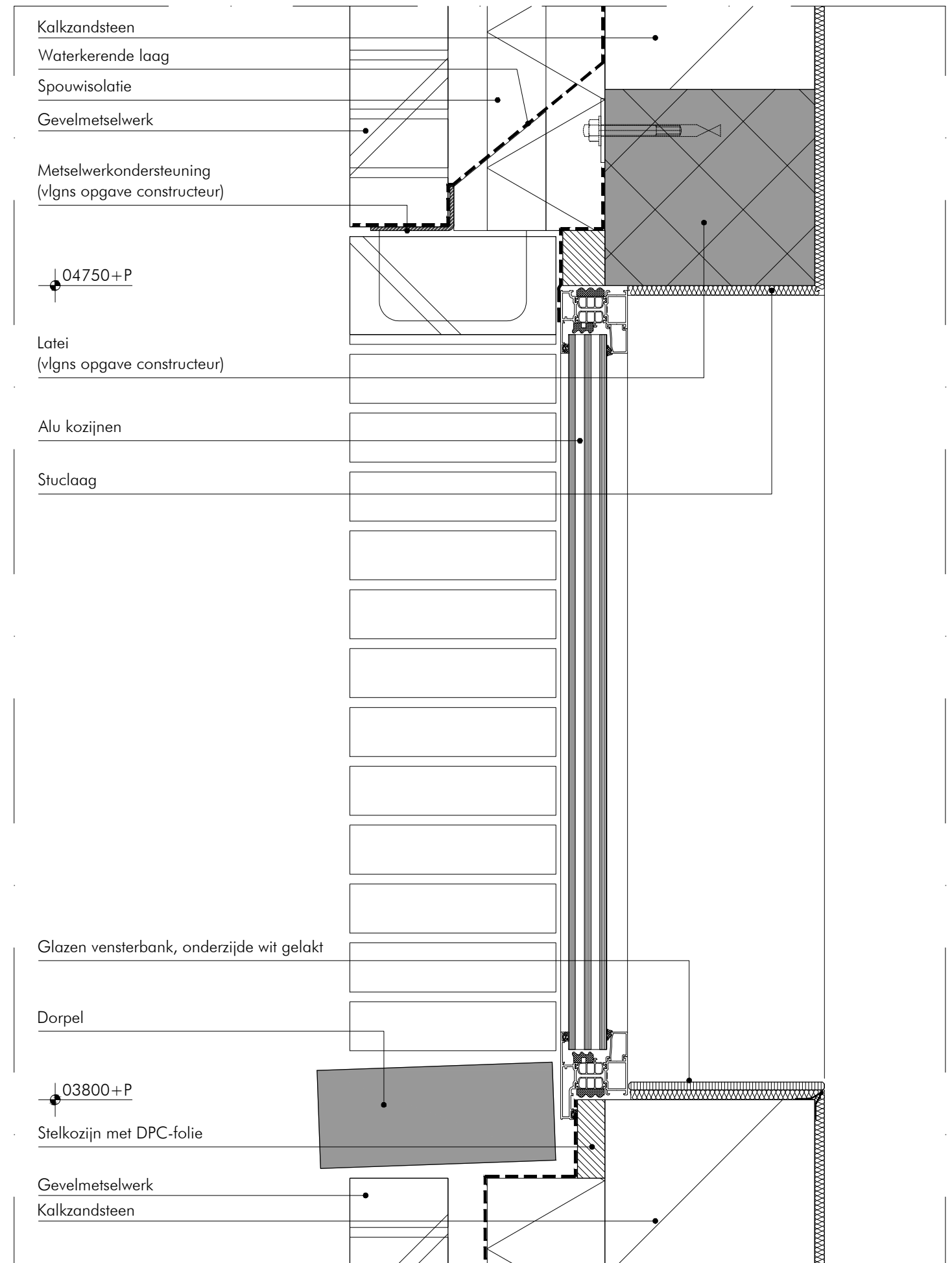
Halfsteens dorpelstenen rollaag

Bestaand

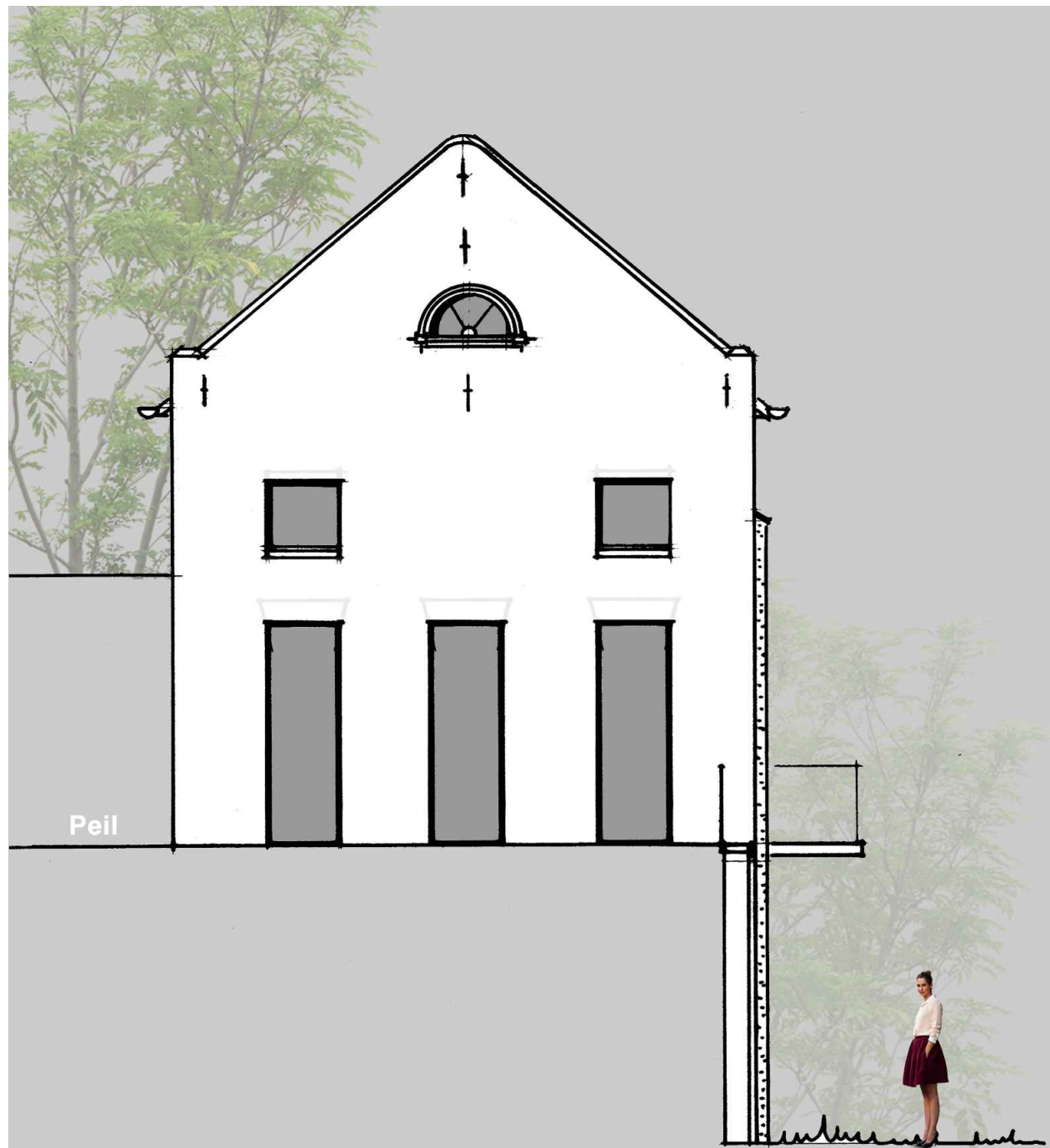
Raam details

Kozijn detail

Westgevel details

Kopgevel afgedekt met afdekkap

Gevelankers zwart terugplaatsen conform bestaand

Ornament rondom "zolderraam" terugplaatsen

Zinken bakgoot met zinken hwas

**Metselwerk als bestaand in kruisverband en wit gekeimd
Halfsteens rollaag recht**

Anderhalfsteens rollaag

Aluminium kozijnen zwart

Halfsteens dorpelstenen rollaag

Prefab beton balkon, rondom afgezet met hardglazen doorvalbeveiliging

Keermuur verhoogd tot peil van het gemaal

Peil maaiveld

Peil Roode Wetering

Nieuw

Westgevel

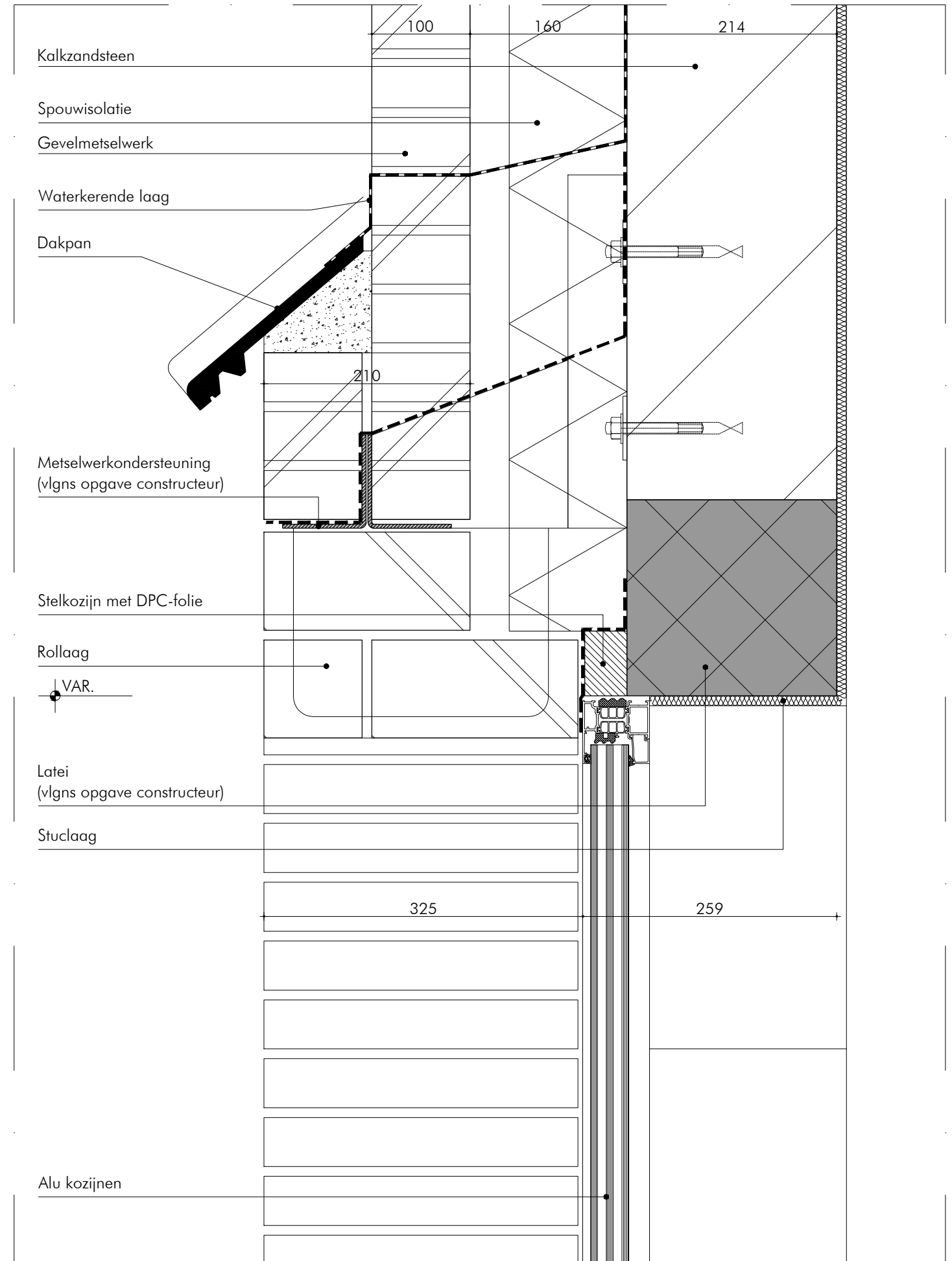
Bestaand

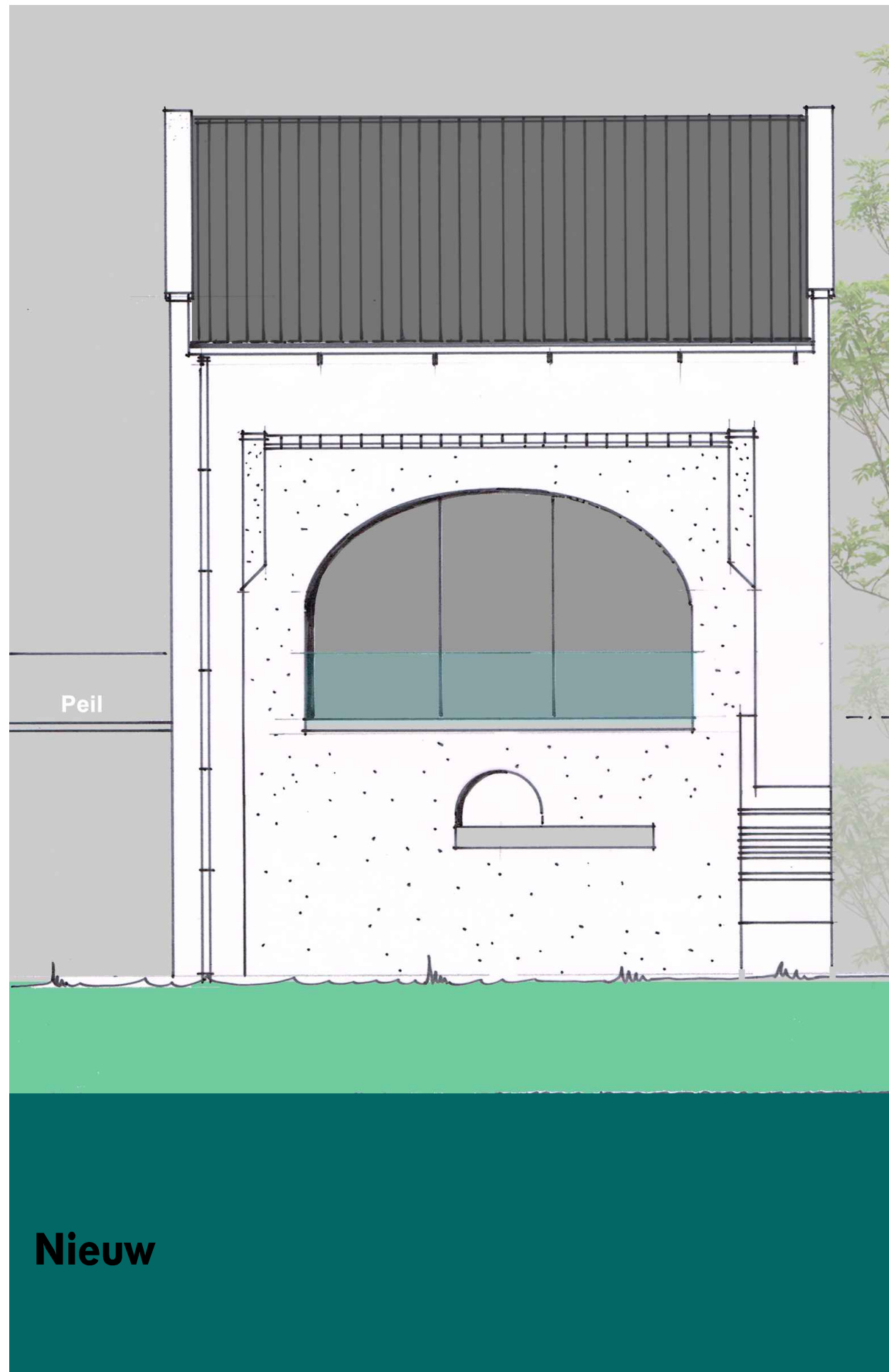
Rollaag boograam zuidgevel

Zuidgevel details

Detail rollaag boograam

Kopgevel afgedekt met afdekkap
Dakpannen vlakke mulde pan zwart

Zinken bakgoot met zinken hwas

Metselwerk als bestaand in kruisverband en wit gekeimd

Muurafdekking met dakpannen

Aluminium kozijnen zwart

Prefab beton balkon, rondom afgezet met hardglazen doorvalbeveiliging

Terugliggend as gat
Balk van natuursteen

Peil maaiveld

Peil Roode Wetering

Nieuw

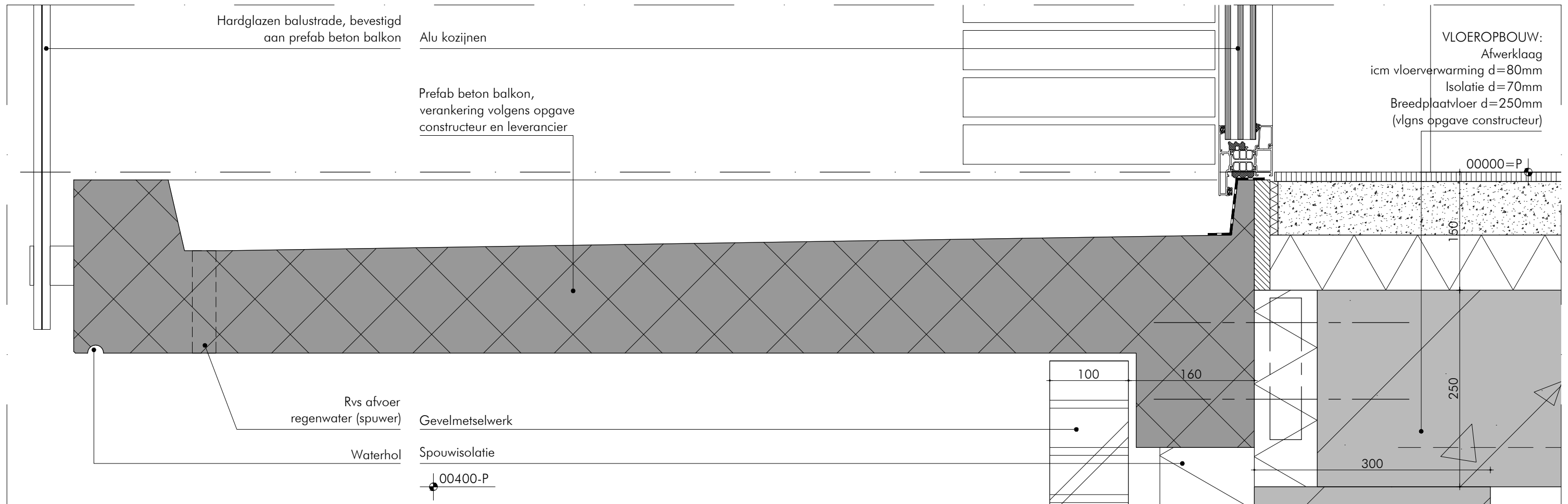
Zuidgevel

Bestaand

Bestaand balkon

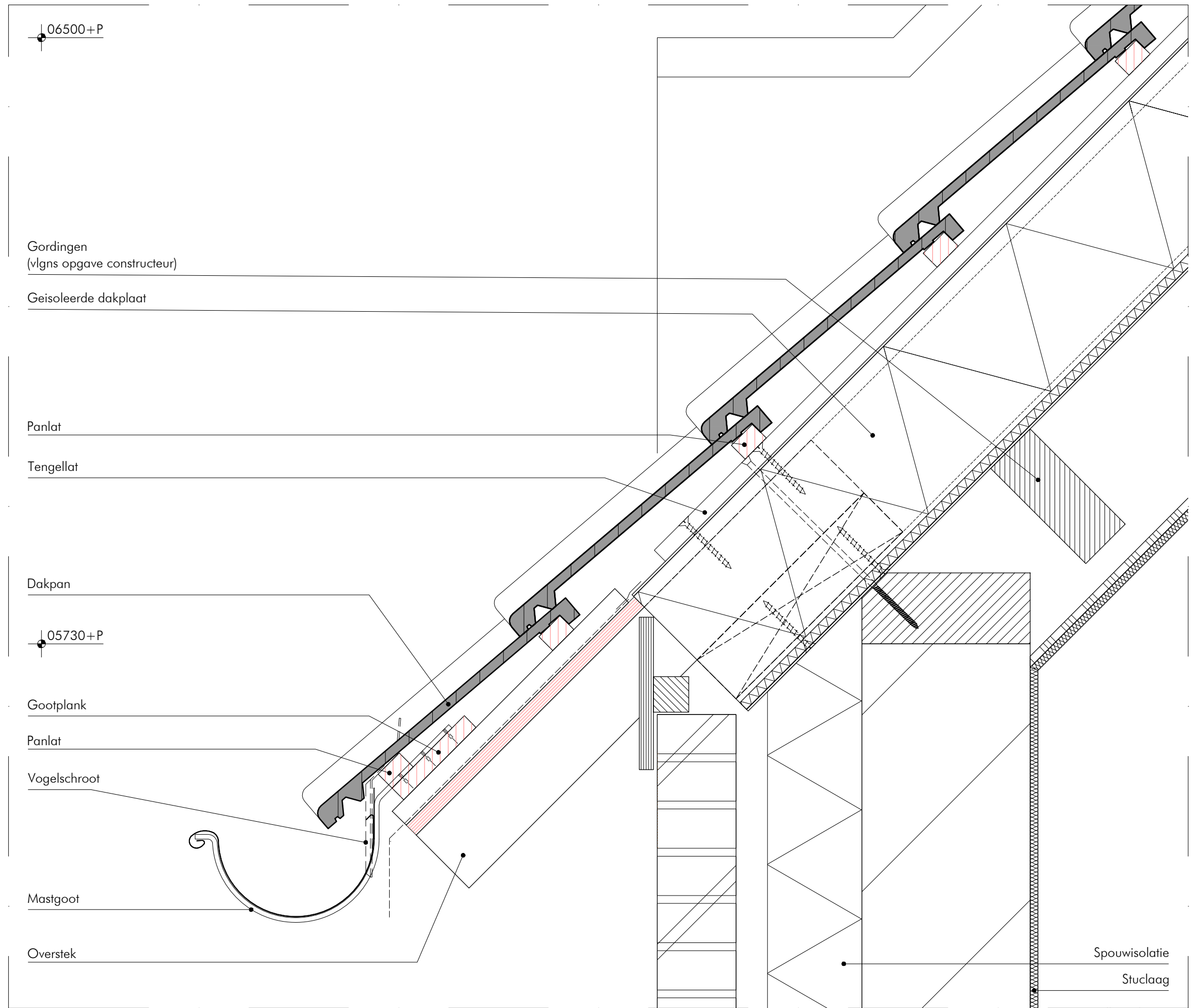

Detail nieuw prefab balkon

Zuidgevel details

Dakgoot

Detail dakgoot

Zuidgevel details

Rollaag rondom as gat waterrad terugplaatsen

As gat waterrad dichtzetten met cementwerk

Natuursteen blok terugplaatsen

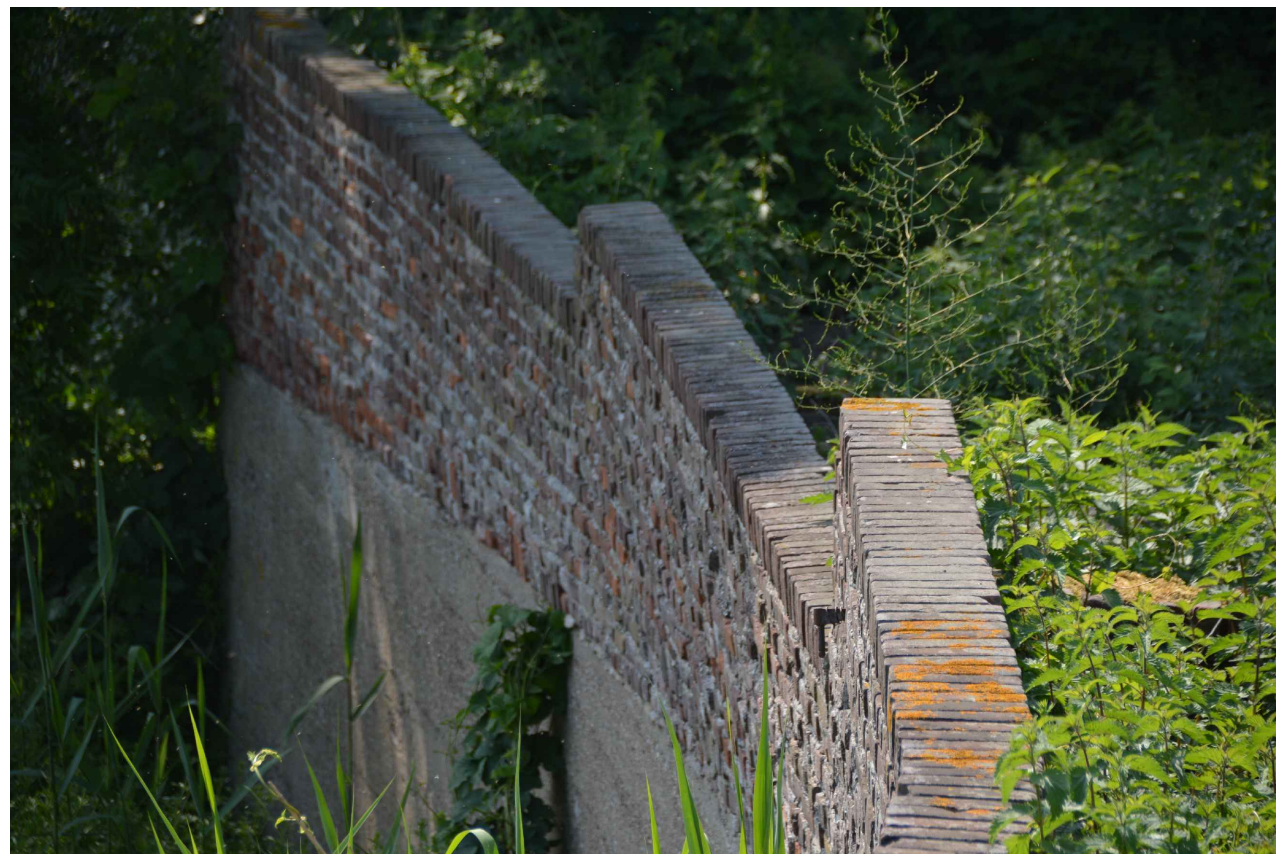

Cementwerk terugplaatsen met duidelijke vorm van sporen oorspronkelijk waterrad

Zuidgevel details

Aanzicht keermuur zuidgevel

Bovenaanzicht keermuur zuidgevel

Zuidgevel details

Hardglazen balustrade, ingeklemd
in vloerprofiel Storax o.g.
afwatering in onderprofiel

00000=P

00780-P

Alu kozijnen

Detail rollaag keermuur

A blurred photograph of a modern office hallway. In the foreground, a woman in a black dress and high heels is walking towards the right. In the background, a man in a dark suit is walking away from the camera. The hallway has a polished floor and glass walls. The overall atmosphere is professional and dynamic.

Lab32
architecten

“DE KLANT CENTRAAL”